Kürt Kadın Hareketi ve Feminist Hareketin Deneyimleri Bağlamında Barış Talebi

written by Handan Çağlayan | 7 Mart 2021

Kürt kadınlar, 1980'lerin başlarında Kürt kimliği ekseninde politize olmalarına karşın, 90'lı yıllardan itibaren kadın hakları ve özgürlüğüne ilişkin de politik bir ajanda geliştirdiler. Türkiye kadın hareketinin *Dayağa Karşı Kampanya* gibi taleplerle sokağa çıkmaları da 80'li yıllara denk gelir. 1980'lerden günümüze değin Türkiye feminist hareketi ile Kürt kadın hareketi arasında yer yer gerilimli ve eleştiriye açık yanları bulunan bir ortak iş yapma pratiği gelişti. Bu pratiğin, eleştiriye açık yanları bulunmasına ve kesintili karakterine rağmen söz konusu ilişkinin Türkiye'de barış mücadelesine dair dikkate alınması gereken önemli bir deneyim olduğu belirtilmeli. Bu yazı, söz konusu deneyimin, barışın toplumsal düzlemde inşası açısından yol gösterici nitelikteki kimi uğraklarına ilişkin kısa bir hatırlatmada bulunmayı hedefliyor[1].

1980 sonrası feminist hareketin keşfedici ve sorgulayıcı niteliği, erkek egemenliği ve ataerkil şiddet ile diğer egemenlik ilişkileri ve şiddet türleri arasında bağ kurmalarını kolaylaştırarak, tümüne karşı tutum geliştirmelerini mümkün kılmıştı. Bunda, hareketi başlatanların çoğunun 12 Eylül öncesi sol gelenekten geliyor olmalarının da payı büyüktü.

Söz konusu tutumun ilk örneklerinden birisi cezaevlerindeki siyasi tutuklulara yönelik şiddete karşı *siyah eylem* oldu. Tutuklulara yönelik şiddeti protesto etmek amacıyla, 9 Ağustos 1989'da siyahlar giyinen kadınlar İstanbul'da, Cağaloğlu Meydanı'nda yere yatarak yolu trafiğe kapatmışlardı. Yapılan basın açıklamasındaki şu ifadeler çarpıcıydı:

Yüzyıllardır şiddetle yüz yüze kalmış bir cins olarak biz kadınlar, 1 Ağustos Genelgesi'ne dayanılarak devletin uyguladığı şiddete kayıtsız kalamayız. Hapishanelerde direnenlerin yanındayız[2].

Kürt kimliğinin inkârına ve 1990'lı yılların başlarındaki yaygın insan hakları ihlallerine karşı feminist ve insan hakları savunucusu 104 kadının, *savaşa, milliyetçiliğe, ırkçılığa karşı* başlattıkları *Arkadaşıma Dokunma* adlı kampanya da bu bağlamda anılmalı. 9 Mart 1994'de, *Cumhuriyet* gazetesine verilen ve kampanyayı başlatan ilanda, "Biz Kürt olmayan kadınlar, nüfus kâğıtlarımızın bize verdiği ayrıcalıktan utanç duyuyoruz" denilmekteydi. Resmi kimlik politikalarıyla hesaplaşmanın dışa vurumu olan bu ifadenin ve "savaşa, milliyetçiliğe, ırkçılığa karşı 'arkadaşıma dokunma'" demenin bedeli o gün de ağırdı. Nitekim kampanya yürütücüleri gözaltına alınıp terörle mücadele şubelerinde sorgulanmışlardı.

Bu kampanya, barışı yerelden, birbirine dokunarak inşa etmeye çalışacak şekilde yürütülmüştü. Kadınlar, hazırladıkları *Arkadaşıma Dokunma* rozetlerini sokaklarda, meydanlarda ve konser, sinema salonu, panel, gibi alanlarda dağıtarak, stantlar açarak, etkinliklerini toplumla yüz yüze iletişim kurma aracı haline getirmişlerdi. Eşit şekilde bir arada yaşamanın olanakları üzerine diyalog kurmaya vesile olan kampanyanın yarattığı etki İstanbul'un sınırlarını aşıp diğer illere yayılmış; *Express* ve *Leman* dergilerinin sayfalarını açmasıyla, "Arkadaşıma Dokunma" diyenlerin sayısı çoğalmıştı.

Dergilerin sayfalarına hiç tanımadığımız kişilerden, temasımız olmayan çevrelerden mesajlar yağmaya başladı. İnsanlar "Arkadaşıma Dokunma" sözünün kendilerine ne düşündürdüğünü, bu sözün onlarda uyandırdığı duyguları yazmaya başladı.[3]

İnsanlara ortak yaşamaya dair tahayyüllerini ifade etme ve paylaşma olanağı sunan bu kampanyadan yaklaşık on yıl sonra gerçekleştirilen *Kadınlar Birbirine Doğru Yürüyor* etkinliği ve *Konya Buluşması* da benzer bir işlev görmüştü. Etkinlik için İstanbul, Bursa, Ankara, Mersin, Adana, Batman, Niğde ve Antakya'dan yola çıkan ulaklar, Konya'ya ulaşana değin yol üzerindeki kadınlarla bir araya gelerek mektuplarıyla birlikte verdikleri kumaş parçalarını toplamışlardı. Binlerce mektup ve kumaş parçası Konya'ya ulaştırılmış; etkinlik, Konya'daki buluşmayla sona ermişti. Pınar Selek, etkinliğin önemini şöyle anlatmaktaydı:

Yol boyunca mektuplar birikti, sözler birikti, onlar geceler boyunca rapor haline getirildi. Yaklaşık on beş bin mektup toplandı. Dolayısıyla bu çalışmaya on beş bir kadın katıldı. Katılım biçimi çok önemli (…) Çünkü kadınlar dolaysız olarak kendilerini anlattılar. Araştırmacılara değil, birbirlerine anlattılar, sorunlarını birbirleriyle paylaştılar[4].

Bu etkinliklerde şiddete karşı tutumun ve barış talebinin, esas olarak feminist bir bağlamda ifade edilmiş olması önemliydi. Barış talebinin niteliğine ilişkin bu tutum, 2010'lu yıllara gelindiğinde belirginleşti[5].

Aynı dönem Kürt kadın hareketi de kendi mücadele deneyimi içinde güçlenerek, özgün, özerk örgütlenmesini yaratmış bulunuyordu. Ayrıca Kürt sorununa demokratik barışçıl yollardan adil bir çözüm bulunmasına ilişkin taleplerine, kadın bedeni üzerindeki ataerkil denetimin ve kadına yönelik şiddetin son bulması gibi talepleri de eklemişlerdi. Bu birikim pratikte de yansımasını buldu. Kazanılan yerel yönetimler veya kurdukları kooperatifler, dernekler, inisiyatifler üzerinden, kadınların toplumsal, ekonomik ve politik olarak güçlenmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin yaygınlaşması ve kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılması için güçlü çalışmalar yürüttüler. Namus adına işlenen cinayetlerde hayatını kaybeden kadınların cenazelerini sahiplendiler; şiddetin bu türüne karşı kamuoyunda duyarlılık yaratmak için *Kimsenin Namusu Olmayacağız, Namusumuz Özgürlüğümüzdür Kampanyası* gibi kampanyalar düzenlediler. Tüm bu etkinlikler toplumsal düzlemde etkili oldu ve kadınları güçlendirdi. Eşit, adil, özgür bir yaşam idealinin en temel ön

koşullarından birisinin, kadınların eşit, özgür bireyler olarak kabul edilmesi, kadına yönelik şiddetin son bulması olduğuna ilişkin farkındalık ve bilinç sadece politik olarak aktif kadınlarla sınırlı kalmadı; Kürt kadınlar arasında genel olarak yaygın kabul gördü. Türkiye feminist hareketinin ve Kürt kadın hareketinin burada bahsedilen özgün gelişim seyrinin denk geldiği, 2010'lu yıllar, kalıcı barışın inşası için yol gösterici nitelikte buluşmalara, birbirine dokunma ve iş birliği pratiklerine olanak sundu.

2000'li yıllarda feminist hareket ile Kürt kadın hareketi arasına farklı platformlarda karşılaşmalar ve ortak zemin yaratma çabaları zaten artmış bulunuyordu (Işık, 2020). Barış konusu bu ortak zeminlerden birisi ve en önemlisi oldu. Bir araya gelen kadınlar, milliyetçiliğe, ayrıştırma siyasetine ve yenme – yenilme ikilemine karşı alternatif bir yaklaşım geliştirmeye çalıştılar. Sadece çatışmaların sona ermesini değil, barışın toplumsal düzlemde kalıcı bir şekilde inşa edilebilmesinin yolları üzerine düşündüler, düşündüklerini kendi etkinlikleriyle hayata geçirmeye çalıştılar.

Bu süreçte feminist hareket ve Kürt kadın politikacılar arasında oluşturulan iş birliği politika üretme düzleminde de etkilerini gösterdi. İstanbul gibi feminist hareketin güçlü olduğu yerlerde Kürt kadın adayların meclise taşınmasına katkı sunarken, feminist hareketin gündeminin ve taleplerinin de Kürt kadın politikacılarca parlamentoya taşınmasına hizmet etti.

Dönemin barış adına en kayda değer çalışmaları 2009 yılında bir araya gelen ve *Barış İçin Kadın Girişimi*/BİKG[6] tarafından yürütüldü. BİKG, özellikle müzakerelerin çeşitli adlar altında sürdürüldüğü yıllar boyunca savaşın tahribatlarının ortaya çıkarılması, kadınların savaş süresince maruz kaldığı şiddetin ve taleplerinin saptanması ve barış sürecine aktif katılımlarının sağlanmasına yönelik çalışmalar yürüttü. Kadınların, savaşın sadece mağdurları olmadığından hareketle, savaş sürecinde çeşitli açılardan yaşanan güçlenme deneyimlerinin de barış sürecine yansıtılmasını savundular. Merkezi düzlemde iktidarın ve egemenlik alanlarının paylaşılması şeklindeki barış yaklaşımını reddeden BİKG, her düzeydeki güç ve iktidar ilişkilerini sorunsallaştırarak, barışın toplumsal düzlemde inşa edilmesinin önemine dikkat çekti, bu doğrultuda buluşmalar, toplantılar, konferanslar gerçekleştirdi. Girişimin katılımcılarından Nimet Tanrıkulu (2014), müzakerelerin devam ettiği dönemde amaçlarını şu şekilde ifade etmekteydi:

"Kadın hakikatlerini konuşabildiğimiz barış süreçleri toplumsallaşmalı, şeffaf olmalı, cinsiyetçi olmamalı ve kadınlar bu sürece rıza göstermeli" diyerek süreçte aktif rol alacağımızı söylüyoruz. 30 yıllık deneyimimiz var, barışın gerçek özneleriyiz. Yeni bir toplumsal sözleşme yazılacaksa kadınlarla birlikte yazılması talebimizi ısrarla sürdüreceğiz.

Müzakere sürecinin sona ermesinin ardından yaşanan yıkım sürecinde de çalışmalarını sürdüren BİKG bir yandan yıkımı görünür kılmaya çalışırken bir yandan da yıkılan kentlerdeki kadınlarla dayanışma içinde olmaya çalıştı. Kentlerin ablukaya alındığı ve yaşanmaz hale getirildiği dönemin şiddeti ise maalesef BİKG'nin önüne geçebileceği türden değildi.

Müzakere masasının devrilmesinden sonra yaşananlar, toplumsallaştırılamayan, demokratik katılıma açık olmayan "barış" süreçlerinin doğurabileceği yıkıcılığın boyutlarını gösteren çok acı bir deneyim oldu. Bugün hem militarist politikalar ve kutuplaştırma siyaseti hem kadına yönelik şiddet öncesiyle kıyaslanamayacak boyutlarda.

Tüm bunlar *Arkadaşıma Dokunma* kampanyasından Konya Buluşmasına, *Kimsenin Namusu Olmayacağız* kampanyasından BİKG'ne uzanan deneyimi önemsizleştirmiyor elbette. Aksine bütün bu süreçte kadınların benimsediği, savunduğu, eylemleriyle hayata geçirmeye çalıştığı yaklaşımın ne denli önemli olduğunu gösteriyor. Barış süreçlerinin toplumsallaşmasının, şeffaf olmasının gerekliliğine, insanların birbirine dokunmalarının, oydaşmalarının önemine işaret ediyor.

İğneyle kuyu kazılarak açılan yollar, hendeklerin, ablukaların, yıkımların altında kaldı. Bu doğru. Pek çok açıdan 90'ların başına döndük. Bütün bu süre içinde yaşanan acıları tarif edecek söz bulmak zor. Bununla birlikte, halen mücadeleye devam edenler varsa, umut da var demektir. Türkiye feminist kadın hareketi ve Kürt kadın hareketi 90'lardan çok daha güçlü ve kararlı bir şekilde yollarına devam ediyor.

Kaynakça

Azizoğlu-Bazan, M. (2017) "Türkiye'deki Kürt Kadın Hareketi ve Görünür Olma Serüveni", . "Türkiye'deki Kadın Hareketlerinin Farklı Şehirlerde Karşılaştırılması" Araştırma Projesi Raporu, https://www.blickwechseltuerkei.de/download/Forschungsergebnisse/Frauenbewegungen/tuerkisch/III.2.B.Azizoglu-Bazan_TR.pdf

Eralp, F., (2020) "Barış Talebi Feminist Bir Talep midir?: BİKG Deneyimi İçinden Yakın Tarihe Bir Bakış" (der. F. Saygılıgil ve N. Berber) *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Feminizm* (cilt 10) içinde, İstanbul: İletişim, (s: 302-312).

Günaysu, A. (28. 12. 2014), "Savaşa, Milliyetçiliğe, Irkçılığa Karşı: Arkadaşıma Dokunma!" Bianet, https://bianet.org/bianet/insan-haklari/160975-savasa-milliyetcilige-irkcila-karsi-arkadasima-dokunma

Işık, R. (2020) "Türkiye Kürt Kadın Hareketi ve Feminist Hareketle İlişkiler: Dekolonyal bir Feminizme Doğru", (der. F. Saygılıgil ve N. Berber) *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Feminizm* (cilt 10) içinde, İstanbul: İletişim, (s. 273-292).

Karakuş, F. (1989). "Cezaevlerindeki Şiddete Karşı "Siyah Eylem/1989, *Sosyalist Feminist Kolektif,* http://www.sosyalistfeministkolektif.org/kampanyalar/tarihimizden-kampanyalar/cezaevlerindeki-siddete-kars-siyah-eylem/

Kaya, Ö. ve Göral, Ö. S. (2018), *Barışı Aramak, Hukuku Dönüştürmek, Kadın Mahkemeleri Örneği,* Istanbul: Hakikat Adalet Hafıza Merkezi, (s: 12-18).

Selek, P., (2004), *Barışamadık,* İstanbul: İthaki.

_____ (9. 4. 2003),"Ve kadınlar Konya'da buluştu", *Bianet,* https://m.bianet.org/bianet/siyaset/11624-ve-kadinlar-konyada-bulustu

Tanrıkulu, N. (27. 12. 2014), "Barış İçin Kadın Girişimi, Yıl 1996". Bianet, https://m.bianet.org/bianet/print/161109-ilk-baris-icin-kadin-girisimi-yil-1996

[1] Bu yazının kapsamı dışında tutulan eleştirel boyut için bkz. Işık, R. (2020) "Türkiye Kürt Kadın Hareketi ve Feminist Hareketle İlişkiler: Dekolonyal bir Feminizme Doğru", (der. F. Saygılıgil ve N. Berber) *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Feminizm* (cilt 10) içinde, İstanbul: İletişim, (s.

273-292), Azizoğlu-Bazan, M. (2017) "Türkiye'deki Kürt Kadın Hareketi ve Görünür Olma Serüveni", "Türkiye'deki Kadın Hareketlerinin Farklı Şehirlerde Karşılaştırılması" Araştırma Projesi Raporu, https://www.blickwechseltuerkei.de/download/Forschungsergebnisse/Frauenbewegungen/tuerkisch/III.2.B.Azizoglu-Bazan_TR.pdf Kaya Ö. ve Göral, Ö. S. (2018). *Barışı Aramak, Hukuku Dönüştürmek, Kadın Mahkemeleri Örneği,* Istanbul: Hakikat Adalet Hafıza Merkezi, (s: 12-18).

[2] Karakuş, F., (1989). http://www.sosyalistfeministkolektif.org/kampanyalar/tarihimizden-kampanyalar/cezaevlerindeki-siddete-kars-siyah-eylem/

[3] Günaysu, A., (2014). "Savaşa, Milliyetçiliğe, Irkçılığa Karşı: Arkadaşıma Dokunma!" Bianet, https://bianet.org/bianet/insan-haklari/160975-savasa-milliyetcilige-irkcila-karsi-arkadasima-dokunma

[4] Selek, P. (2003). *Barışamadık,* İstanbul: İthaki.

[5] Barış talebinin feminist bir perspektiften üstlenilmesine ilişkin bkz. Eralp, F., (2020) "Barış Talebi Feminist Bir Talep midir?: BİKG Deneyimi İçinden Yakın Tarihe Bir Bakış" (der. F. Saygılıgil ve N. Berber) *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Feminizm* (cilt 10) içinde, İstanbul: İletişim, (s: 302-312)

[6] 1996'da IHD içindeki bir grup kadın aynı isimle bir girişim başlatılmıştı. Bkz. Tanrıkulu, N. (2014) "Barış İçin Kadın Girişimi, Yıl 1996". Bianet, https://m.bianet.org/bianet/print/161109-ilk-baris-icin-kadin-girisimi-yil-1996

Barışı Radikalleştirmek yazı dizisi-8

Editör: Mehtap Tosun & Yasin Sunca

Redaksiyon & Son Okuma: Merve Fidan & Sevcan Tiftik

Bu blog yazısı Haklara Destek Programı kapsamında Avrupa Birliği desteği ile hazırlanmıştır.

İçeriğin sorumluluğu tamamıyla Demokrasi, Barış ve Alternatif Politikalar Araştırma Derneği'ne aittir ve Avrupa Birliği'nin ve/veya Haklara Destek Programı'nın görüşlerini yansıtmamaktadır.